

Л. Кравець,

аспірантка кафедри кримінального права
Одеської національної юридичної академії

ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ РОЗМІЩЕННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ БЕЗ РЕЄСТРАЦІЇ ЇХ ВИПУСКУ

Будучи фундаментом побудови Кримінального кодексу, об'єкт злочину завжди відігравав значну роль у вченні про злочин. Адже саме визначення законодавцем охоронюваного кола відносин є відправної точкою у захисті їх кримінальною нормою.

Правильне визначення об'єкта злочину дозволяє не тільки повно та глибоко з'ясувати соціально-юридичну сутність конкретного злочину, його суспільну небезпеку, але й точно кваліфікувати скоєне. Саме тому значної уваги при кримінально-правовій характеристиці будь-якого складу злочину заслуговує саме об'єкт [9].

Не вступаючи у дискусію щодо визначення змісту самого поняття «об'єкт злочину», яка і досі триває серед науковців, автор в дослідженні дотримується найбільш прийнятого визначення об'єкта злочину — як суспільні кримінально охоронювані відносини.

Та перш ніж перейти до визначення саме об'єкта злочину, передбаченого ст. 223 КК України, слід насамперед визначити саму сутність охоронюваних суспільних відносин. У правовій та філософській науці найбільш прийнято поділяти суспільні відносини на такі складові:

1) суб'єкти відносин;

2) предмет відносин;

3) соціальний зв'язок як зміст відносин. (Тут слід навести точку зору П. С. Матишевського, який також виділяв як складову так званий «нормативний елемент» — умови реалізації відносин, що встановлюються державою у відповідних нормах права [17]).

Цікавою є точка зору Л. Д. Гаухмана, який зазначає, що такий поділ на складові суспільних відносин, як

об'єкта злочину, викривлює розуміння останнього, бо змішує поняття суспільних відносин на загальному рівні, яке є об'єктом злочину, та суспільні відносини індивідуального рівня, що такими не є, мовляв, суспільні відносини — категорія виключно соціальна та не може включати предмет як категорію матеріальну [3]. Не вступаючи в теоретичну дискусію щодо визначення сутності соціальної категорії суспільних відносин, зазначимо, що законодавець, захищаючи кримінальною нормою певну категорію об'єктивних явищ, має надати їм чітке визначення. Тому визначення складових частин суспільних відносин є необхідністю. Інша справа — відокремлення понять «суспільні відносини» взагалі і так званих правовідносин, тобто тих, що регулюються нормами права, в нашому випадку кримінального. Тут доречно, на нашу думку, навести точку зору російських вчених Ю. В. Трунцевського та О. М. Петросяна: «У всіх без винятку випадках будь-яка цінність або законний інтерес стає кримінально охоронюваним тільки в тому випадку, якщо вини входять до відповідної структури правовідносин та якщо суб'єкти таких правовідносин мають права та несуть обов'язки, не сама річ (благо, цінність), а ті відносини, які склалися з приводу їх існування (використання), є кримінально охоронюваними» [24].

Отже, дотримуючись наведеного вище структурного поділу, визначимо сутність відповідних суспільних правовідносин. Так, до кола суб'єктів, на нашу думку, слід віднести учасників фондового ринку, згідно з п. 2 ст. 2 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 р. це:

– емітенти — юридична особа, Автономна Республіка Крим або міські ради, а також держава в особі уповноважених нею органів державної влади, яка від свого імені розміщує емісійні цінні папери та бере на себе зобов'язання щодо них перед їх власниками;

– інвестори — фізичні та юридичні особи, резиденти і нерезиденти, які набули права власності на цінні папери з метою отримання доходу від вкладених коштів та / або набуття відповідних прав, що надаються власнику цінних паперів відповідно до законодавства;

– саморегульовані організації професійних учасників фондового ринку — неприбуткове об'єднання учасників фондового ринку, що провадять професійну діяльність на фондовому ринку з торгівлі цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, депозитарну діяльність (діяльність реєстраторів та зберігачів), утворене відповідно до критеріїв та вимог, установлених Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

– професійні учасники фондового ринку — юридичні особи, які на підставі ліцензії, виданої Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, провадять на фондовому ринку професійну діяльність, види якої визначені законами України;

– та державу у особі контролюючого органу — Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Визначаючи предмет суспільних відносин, В. В. Сташис зазначає, що ними може бути усе те, з приводу чого або у зв'язку із чим існують самі ці відносини, та виділяє предмет матеріальний та нематеріальний [13, 103].

Щодо предмета даних правовідносин, не погодимося із думкою О. О. Кашкарова, що визначив його як «права та можливості, що надають цінні папери» [7, 75]. На нашу думку, до цього кола слід віднести також і обов'язки згаданих суб'єктів, які виникають у зв'язку із розміщенням цінних паперів. Також не погодимося із думкою В. Р. Щавинського, який вважає, що предметом таких правовідносин слід визначити саму

діяльність суб'єктів з акумулювання емітентом цінних паперів грошових коштів через інструменти ринку цінних паперів [23, 71]. Таке визначення ввижається нам неповним, адже виключає з предмета діяльність державу як контролюючого органу. Та слід також зазначити, що наведені точки зору призначалися до ч. 1 ст. 223 КК України в редакції від 5 квітня 2001 р. і в світлі внесених змін авторами можуть бути змінені. На нашу думку, предмет суспільних відносин, що розглядаються, слід визначити як певне коло матеріальних і нематеріальних явищ, пов'язаних із випуском цінних паперів, який підлягає реєстрації.

Соціальний зв'язок таких правовідносин виявляється у взаємодії наведених суб'єктів у зв'язку із їх реалізацією.

В. Р. Щавинський поділяє таку взаємодію на: а) відносини між державою, яка здійснює державну політику, та учасниками фондового ринку; б) відносини між учасниками фондового ринку безпосередньо між собою [23, 71].

Переходячи безпосередньо до об'єкта злочину ст. 223 КК України, не вступаючи в дискусію щодо його класифікації, автор дотримуватиметься поділу об'єкта злочину за вертикаллю. Та зазначимо, що, хоча трирівневий поділ (загальний, родовий, безпосередній) об'єкта, який є підґрунтям поділу Кримінального кодексу України на розділи і має велике нормативно-теоретичне значення, та виділення чотирирівневого поділу (на загальний, видовий, родовий та безпосередній) для наукового дослідження має значно більше практичне значення, бо дозволяє більш повно розкрити сутність цієї частини складу злочину, передбаченого ст. 223 КК. Виділення видового об'єкта господарських злочинів підтримали такі вітчизняні науковці, як, наприклад, В. Я. Таций, О. О. Кашкаров, О. О. Дудоров [4, 21], Є. Л. Стрельцов [22, 153], О. І. Перепелиця [19] та ін., тому в подальшому нами буде виділено усі чотири складові вертикалі.

Отже, загальним об'єктом злочину, передбаченого ст. 223, як і для всіх інших злочинів, передбачених КК, є певна

сукупність суспільних відносин, поставлених законодавцем під кримінальну охорону, з них цей вид злочину виокремлюється родовим об'єктом, який включає його до відповідного розділу VII КК України «Злочини у сфері господарської діяльності». Із приводу визначення родового об'єкта злочину, передбаченого ст. 223 КК, думки вітчизняних науковців також відрізняються. Так, наприклад, існують такі точки зору:

- родовим об'єктом господарських злочинів є така господарська діяльність, що відповідає законодавству [10];

- суспільні відносини у сфері господарської діяльності [7, 77];

- суспільні відносини, що складаються у сфері економічної діяльності держави, а саме відносин, які виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ та послуг [19];

- господарський механізм держави [1];

- суспільні відносини, що утворюють систему господарювання і визначають порядок виробництва, розподілу і використання матеріальних цінностей, благ природних ресурсів [8];

- врегульовані державою відносини між членами суспільства з приводу виробництва і реалізації товарів, виконання робіт і надання послуг, тобто правовідносини у сфері господарської діяльності, які складають систему господарювання [11];

- інтереси господарства, або нормальний розвиток його галузей [20];

- господарська діяльність [21];

- суспільні відносини у сфері економіки [2];

- правильна, така що відповідає інтересам держави та суспільства, заснована на законах та інших нормативних актах України, господарська діяльність всіх суб'єктів такої діяльності незалежно від форм власності [23, 68];

Відштовхуючись від прийнятої нами точки зору про те, що загальним об'єктом є саме певне коло охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, приєднаймося до визначення родового об'єкта злочину, передбачено-

го ст. 223 КК як суспільні відносини у сфері господарської діяльності.

Як зазначалося вище, нами буде виділено також і видовий об'єкт для згаданого злочину. Так, О. О. Кашкаров визначав видовим об'єктом суспільні відносини з випуску та обігу грошей, державних і недержавних цінних паперів, іноземної валюти і білетів державної лотереї, обігу та порядку використання та оприлюднення інформації про цінні папери та право ціни щодо них [7, 78]; В. Р. Мойсик, який, класифікуючи окремо злочини розділу VII КК за видовим об'єктом, виділяє злочин, передбачений ст. 223, у групу злочинів, що посягають на кредитно-фінансову систему України [18]; схожою є думка Є. Л. Стрельцова, який поміщає цей злочин у групу злочинів у фінансово-кредитній сфері [22, 242–265], П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко, С. С. Яценко виділяють їх у групу злочинів, що посягають на встановлений порядок виготовлення і використання документів в господарській діяльності [12], О. О. Дудоров — у групу злочинів проти порядку обігу грошей, цінних паперів, інших документів [4, 21].

Наведені точки зору також було висловлено з приводу старої редакції ст. 223 (ч. 1). Та аналізуючи наведені висловлювання, визначимо видовий об'єкт злочину, передбаченого новою редакцією ст. 223 КК України (відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за правопорушення на ринку цінних паперів» від 25 грудня 2008 р.), як суспільні відносини у виготовленні та обігу документів господарської діяльності (частково приєднавшись до визначення П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко, С. С. Яценко).

Дійшовши до визначення безпосереднього об'єкта, тобто до конкретних суспільних відносин, що поставлені законодавцем під охорону певної статті [13, 111], наведемо такі висловлені точки зору вітчизняних науковців:

- суспільні відносини у сфері випуску (емісії) цінних паперів суб'єктами господарювання і громадянами [15];

– встановлений законодавством порядок випуску цінних паперів, який є важливим елементом фінансово-кредитної системи країни і який забезпечує її стабільність і розвиток [4, 60];

– встановлений законодавством порядок здійснення господарської діяльності, захист інтересів інвесторів [16];

– суспільні відносини, які складаються у встановленому законом порядку подачі документів для реєстрації випуску емісійних цінних паперів [7, 82];

– суспільні відносини, які виникають при емісії цінних паперів, емітентами яких є суб'єкти господарської діяльності [23, 72].

І тут знову слід звертати увагу на те, що наведені точки зору призначалися до старої редакції ст. 223 КК, хоча багато з них актуальні і для нового її викладення.

Для остаточного визначення звернемося до самого тексту нової редакції статті 223 КК, яка передбачає «кримінальну відповідальність за розміщення уповноваженою особою цінних паперів у значних розмірах без реєстрації їх випуску в установленому законом порядку».

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» (23 лютого 2006 р.):

– розміщення цінних паперів це — відчуження цінних паперів емітентом або андеррайтером шляхом укладення цивільно-правового договору з першим власником;

– випуск цінних паперів це — сукупність певного виду емісійних цінних паперів одного емітента, однієї номінальної вартості, які мають однакову форму випуску і міжнародний ідентифікаційний номер, забезпечують їх власникам однакові права незалежно від часу придбання і розміщення на фондовому ринку.

Отже, сумуючи наведене, робимо висновки, що даний злочин може охоплювати як період реєстрації випуску цінних паперів, так і період їх обігу. Тому визначимо безпосередній об'єкт цього злочину саме як суспільні відносини у сфері реєстрації та обігу цінних паперів.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, цінні папери, економічні злочини, об'єкт злочину.

Стаття присвячена актуальним проблемам визначення об'єкта злочину, передбаченого ст. 223 Кримінального кодексу України. Автором проаналізовано точки зору вітчизняних та окремих зарубіжних науковців, зроблено відповідні висновки, надано визначення складових суспільних відносин, що охороняються ст. 223, розкрито поняття об'єкта вказаного злочину, його класифікацію.

Статья посвящена актуальным проблемам определения объекта преступления, предусмотренного ст. 223 Уголовного кодекса Украины. Автором проанализированы точки зрения отечественных и отдельных зарубежных ученых, сделаны соответствующие выводы, представлено определение составляющих общественных отношений, охраняемых ст. 223, раскрыто понятие объекта указанного преступления, его классификация.

This article is dedicated to the topical problems of determining the crime's object provided by the art. 223 of the Criminal Code of Ukraine. The points of view of native and some foreign scientists were analyzed by the author. The author made the appropriate conclusions and gave the definition of components of public relations, protected by art. 223, disclosed the concept of the object to the crime and its classification.

Література

1. Бойко А. М. Про поняття та систематизацію злочинів у сфері господарської діяльності // Новий кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 25–26 жовт. 2001 р. / Редкол.: В. Сташис та ін. — К.; Х., 2002. — С. 131.
2. Боротьба з господарськими злочинами / Ф. А. Лопушанський, В. П. Філонов, Ю. Л. Титаренко та ін. — Донецьк, 1997. — С. 15.

3. Гаухман Л. Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. — М.: АО «Центр ЮрИнор», 2001. — С. 69.
4. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: Монографія. — К.: Юридична практика. — 2003. — С. 21, 60.
5. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лют. 2006 р.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за правопорушення на ринку цінних паперів: Закон України від 25 груд. 2008 р.
7. Кашкаров О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2006. — С. 75, 77, 82.
8. Коржанський М. Й. Кримінальне право України: Частина Особлива. — К.: Генеза, 1998. — С. 259–260.
9. Красюков С. В. Объект злоупотребления при эмиссии ценных бумаг (ст. 185 УК РФ) // Российский следователь. — 2008. — № 8. — С. 16.
10. Кримінальне право: Особлива частина: Підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антіпов, М. В. Володько — К.: Правові джерела, 1999. — С. 654.
11. Кримінальне право України: Загальна частина / За ред. П. С. Матишевського, П. П. Андрушка, С. Д. Шапченко. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — С. 402.
12. Кримінальне право України: Практикум: Навч. посіб. / Кер. авт. кол. С. С. Яценко. — К.: Юрінком-Інтер, 2002. — С. 45–47.
13. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — С. 103, 111.
14. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 2-ге вид., переробл. та допов. — К.: Юрінком Інтер, К., 2005. — С. 165.
15. Кримінальний кодекс України: Наук.-практ. комент. / За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — Х.: Одіссей, 2007. — С. 610.
16. Кримінальний кодекс України: Наук.-практ. комент. — 5-те вид., переробл. та допов. / Відп. ред. Є. Л. Стрельцов. — Х.: Одіссей, 2008 — С. 405.
17. Матышевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления. — К.: Юрінком, 1996. — С. 7.
18. Мойсик В. Р. Проблемы кримінальної відповідальності за шахрайство з фінансовими ресурсами: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2002. — С. 28–29.
19. Перепелица А. И. Уголовная ответственность за хозяйственные преступления в сфере предпринимательской деятельности: Комментарий к действующему законодательству. — Х.: Рубикон, 1997. — С. 5–6.
20. Сташис В. В. Уголовно-правовая охрана социалистического хозяйства. — Х.: Вища шк., 1973. — С. 43.
21. Стрельцов Е. Л. К вопросу о родовом объекте хозяйственных преступлений // Актуальные проблемы государства и права: Сб. науч. тр. — О., 1994. — Вып. 1. — С. 35–38.
22. Стрельцов Є. Л. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти: Навч. посіб. — О.: Астропринт, 2000. — С. 153, 242–265.
23. Щавінський В. Р. Кримінальна відповідальність за незаконну емісію недержавних цінних паперів: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ України. — К., 2004. — С. 68–72.
24. Экономические и финансовые преступления: Учеб. пособие / Ю. В. Трунцевский, О. Ш. Петросян. — М.: Юнити — Дана: Закон и право, 2007. — С. 8.